

Doç. Dr. Abdurrahman EREN
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARI

**ULUSLARARASI STANDARTLARA
UYGUNLUĞUN YORUM İLKELERİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	XIII
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMU VE ULUSLARARASI ALANDAKİ ROLÜ

I. ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMU KAVRAMI.....	7
A. TANIM VE NİTELİK	8
1. Tanım	9
2. Nitelik.....	13
B. TARİHSEL GELİŞİM.....	18
1. Ortaya Çıkışı	19
2. Gelişimi	25
3. Yaygınlaşması.....	28
C. ULUSAL KURUM MODELLERİ.....	34
1. Ombudsman Modeli.....	36
a. Klasik Ombudsmanlık	39
b. Melez Ombudsmanlık.....	40

c. Uzmanlık Ombudsmanı	42
d. Ombudsmanlık Modelinin Değerlendirilmesi	42
2. Komisyon Modeli.....	44
a. Eşitlik Komisyonu.....	45
b. Danışma Komitesi.....	49
c. İnsan Hakları Kurumu.....	51
d. Komisyon Modelinin Değerlendirmesi	53
3. Model Tercihini Belirleyen Faktörler	54
II. ULUSLARARASI ALANDA ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARININ ROLÜ.....	58
A. BM ÖRGÜTÜ VE ULUSAL KURUMLAR	62
1. Birleşmiş Milletler Sisteminde Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü	64
a. İnsan Hakları Konseyi	67
(1) Evrensel Periyodik Gözden Geçirme Mekanizması ve Ulusal Kurumların Rolü	72
(2) Özel Yöntemler ve Ulusal Kurumların Rolü.....	76
b. İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu.....	81
c. Ulusal Kurumlar Uluslararası İşbirliği Komitesi	88
(1) ICC Üyeliği.....	90
(2) Akreditasyon İşlemi.....	93
(3) Genel Gözlemler: Yorum Araçları.....	99
d. Paris Prensipleri	102
2. BM Sözleşmeleri ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları	108
a. Sözleşme Organları Kararlarında Ulusal Kurumlar	112
b. Sözleşme Hükümlerinde Ulusal Kurumlar.....	117
B. BÖLGESEL ÖRGÜTLER VE ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARI.....	121
1. Avrupa	121
a. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonerliği.....	123
b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Ulusal Kurumlar	127

c. AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu ve Ulusal Kurumlar	138
2. Afrika	143
a. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu	144
b. Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesi.....	149
3. Amerika	150
a. Amerikan Devletleri Örgütü	152
b. Amerikan İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesi	157
4. Asya-Pasifik	161
a. ASEAN Hükümetler arası İnsan Hakları Komisyonu	163
b. Ulusal İnsan Hakları Kurumu Asya Pasifik Forumu.....	166

İkinci Bölüm

ULUSLARARASI STANDARTLARA UYGUNLUĞUN YORUM İLKELERİ

I. ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	171
A. KURULUŞ.....	171
1. Yasal Dayanak.....	171
2. Bağımsızlık.....	181
a. Hesap verebilirlik	182
(1) Doğrudan Parlamenteoya Hesap verme	185
(2) Hükümet Aracılığı ile Parlamenteoya Hesap verme .	187
(3) Devlet Başkanına Hesap verme.....	194
b. Özerklik.....	195
(1) İşlevsel Özerklik.....	195
(2) Finansal Özerklik	201
B. OLUŞUM, ATANMA VE GÖREV GÜVENCELERİ	207
1. Oluşum: Çoğulculuk.....	207
a. Çoğulcu Temsil.....	208

---

(1) Ombudsman Modeli Kurumlarda Çoğulcu Temsil	212
(2) Komisyon Modeli Kurumlarda Çoğulcu Temsil.....	216
b. Hükümetin Temsili.....	225
2. Seçim ve Atanma	228
a. Adaylık Kriterleri.....	232
b. Atama Yöntemleri	238
(1) Parlamento Tarafından Seçim ve Atama	239
(2) Devlet Başkanı Tarafından Seçim ve Atama.....	242
(3) Hükümet Tarafından Seçim ve Atama.....	246
(4) Seçim ve Atanmada Karma Yöntemler	249
3. Görev Güvenceleri	251
a. Görev Süresi.....	252
b. Görevden Alınma	256
c. Bağışıklıklar.....	261
d. Bağdaşmazlıklar.....	264
C. KURUMSAL ALT YAPI	266
1. Yeterli Mali Kaynak	267
2. Personel.....	275
3. Tesisler : Ulaşılabilirlik	283
D. ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ.....	290
1. Düzenli Toplantılar.....	292
a. Toplantı Yeri ve Zamanı.....	292
b. Toplantıya Çağırma Yetkisi ve Başkanlık.....	293
c. Toplantı ve Karar Yeter Sayısı.....	294
2. Çalışma Grupları	297
II. ULUSAL KURUMLARIN YETKİ VE	
SORUMLULUKLARI.....	299
A. GENEL YETKİLER	299
1. Yetkilerin Kapsamı.....	299
a. Ombudsman Modeli Kurumlarda Yetkiler	305
b. Komisyon Modeli Kurumlarda Yetkiler	309

---

2. Danışmanlık İşlevi.....	318
a. Ulusal Mevzuatın Uyum ve Uygulanması.....	319
b. Uluslararası Standartların Onaylanması ve Uygulanması.....	325
3. İzleme ve Raporlama İşlevi.....	328
a. İnceleme ve Soruşturma Yetkisi.....	330
b. Raporlama Yetkisi.....	336
(1) Genel ve Özel Raporlar Hazırlama.....	338
(2) Raporların Görüşülmesi ve Duyurulması.....	341
4. Geliştirme İşlevi.....	345
a. Bilinçlendirme.....	348
b. Eğitim ve Araştırma.....	352
c. Tanıtım.....	357
5. İşbirliği İşlevi.....	359
a. Sivil Toplumla İlişkiler.....	361
b. Diğer Yasal Kurumlarla İlişkiler.....	364
c. BM ve Diğer Uluslararası Örgütlerle İlişkiler.....	366
(1) Devlet Raporlarının Hazırlanmasına Katkı.....	370
(2) Uluslararası Toplantılarda Temsil.....	374
(3) Ulusal Ölçekte Destek ve İzleme.....	378
B. ÖZEL YETKİLER.....	380
1. İşkencenin Önlenmesi Ulusal Mekanizması.....	380
a. Önleme Mekanizmasının Kuruluşu ve Özellikleri.....	382
b. Önleme Mekanizmasının Yetkileri.....	388
2. Engelliler Ulusal İzleme Mekanizması.....	396
C. SEÇİMLİK YETKİLER: YARI-YARGISAL İŞLEVLER.....	399
1. Şikâyetleri İnceleme Yetkisi.....	402
a. Kabul Edilebilirlik Koşulları.....	402
(1) Başvuru Hakkına Sahip Olanlar.....	403
i. Bireyler.....	403
ii. Hükümet Dışı Örgütler.....	409
iii. Birey Grupları.....	411

---

(2) Hakkında Başvuru Yapılabilecekler.....	412
i. Kamu Kişi ve Kuruluşları	412
ii. Özel Kişi ve Kuruluşlar	417
(3) Daha Önce Aynı Konuda Başvuru Olmaması.....	423
(4) Başvurunun Makul Bir Sürede Yapılması	426
(5) Başvurunun Temelsiz ve Kötü Niyetli Olmaması...	427
(6) Başvurunun Anonim Olmaması.....	428
(7) Başvurularda İlişkin Şekil Şartları.....	429
b. İnceleme Yetkisinin Kapsamı	431
(1) Bilgi ve Belge İsteme	432
(2) Yerinde İnceleme Yapma.....	435
(3) Gizli Belgelerin İncelenmesi	437
(4) Kişileri Çağırma ve Dinleme	438
(5) Kamu Makamlarının Sorumlulukları	441
c. Çözüm Yolları.....	446
(1) Uzlaştırma	448
(2) Geçici Tedbir Kararı.....	453
(3) Tavsiye ve Öneride Bulunma	454
(4) Havale etme	462
2. Yargı Sürecine Katılma Yetkisi.....	466
a. Yargı Süreçlerinde Ulusal Kurumların Rolü: Nairobi Deklarasyonu	466
b. Dava Açma ya da Katılma	470
c. Amicus Curiae	474
d. Anayasa Mahkemesine Başvuru.....	476
SONUÇ.....	479
KAYNAKÇA	501